

„...sietős utam volt.”

HERBSZT ZOLTÁN: ZSOLTÁR A SÖTÉTBEN

Szerencsére nem volt igazam, amikor 1983-ban a fiatal szegedi költők *A hazatérés lehetőségei* c. antológiájának előszavában ezt írtam a két évvel előbb nagyon fiatalon, hirtelenül és váratlanul, súlyos betegségben elhunyt Herbszt Zoltánról: „Őt talán már csupán ez az antológia őrzi meg az utókornak, azért is válogattunk az ő verseiből bővebben.” Az édesanya a lehető legméltóbb gondozója lett fia hagyatékának, s jó segítőkötet talált a fiatalokat mindig példásan támogató Vasy Gézában és az atyai költőbarátban, a Sopronhoz szoros szálakkal kötődő Jánosy Istvánban – aki *Hafiz sírjánál* c. versében klasszikus metrumban, veretes alkaioszi strofákkal siratta el a 22 évesen meghalt szegedi egyetemista költőt a Tiszatájban. Nekik köszönhetően jelenhetett meg 1986-ban *Kőtollú madár* címmel Herbszt Zoltán első, posztumusz kötete az Eötvös Könyvek sorozatban. Most pedig itt van az újabb válogatott verseskötet a fölnevelő szűkebb pátria – egészen pontosan a győri Hazánk Könyvkiadó Kft. és a Győr–Moson–Sopron Megyei Postaigazgatóság – támogatásával: akik ilyen jó ügyre áldoznak a mai világban, nagyon megérdemlik, hogy illőn megköszönjük.

Abban viszont teljesen igazam volt, amikor az említett előszóban így méltattam Herbszt Zoltán költészetét: „Meggyőződésem, hogy a mai húsz év körüli költőgeneráció egyik legkiválóbbja volt... Nagyszerű ember volt és nagyszerű barát, költőként is a legjobbakká közé emelkedhetett volna. Biztosíték volt erre kivételes költői felelősségtudata, a nemzeti és az egyetemes emberi egységben látása, annak az eszménynek középpontba állítása, amelynek számára az erkölcsi tisztaság és helytállás bármily megpróbáltatások árán is a legfontosabb; s biztosíték volt rá jó formakészsége és mesterségbeli tudása is.” A kötetek mindenben igazolták véleményemet. Mert akár eltekintünk a fájdalmasan rövidre szabott emberi és költői életpályától, akár nem: feltűnően érett és egységes költészet Herbszt Zoltáné, szemléletmódjában és formavilágában egyaránt.

Legkedveltebb vershelyzete a mozgalmasság, a lírai hős állandó útonléte:

*autón, motoron és gyalog
folyton csak érkezem
s megyek is tovább*

(Barátainknak)

A kérdés mármost az, hogy milyen gazdag jelentéstartományt sűrít magába és sugároz ki ez a lírai szituáció; s hogy Herbszt Zoltán költői látásmódja mennyire

összetett, a tárgyat a maga bonyolultságában felfogni igyekvő volt, az többek között ezen a ponton érzékelhető nagyon szépen. Mert úzi egyfelől a belső nyughatatlanság, hogy minél többet vegyen lelkileg birtokba a világból, hajtja a teljesség átélésének költői parancsa:

*Az álmodó nem pihenhet,
magamagában nem lel helyet
Paradicsoma az állandó kiűzetés.*

(Magány)

A túlsó oldalon pedig ott van a társadalom kiismerhetetlen idegensége, egyáltalán a más emberek elzárkózása:

*Az ablakon-benézők
sóhajával lépsz tovább
mert csavargó hitedet
sáros dűlőkre zárják ki
a tűzhelyes szobákból...*

(Vers)

Az eredmény így is, úgy is: a magány, a csavargólét. A megállapodni nem tudásnak megvan az oka belül is, kívül is. Az eltérő indítatások egyazon útra visznek, ám a legvégső eredmény mégis egy sajátos feszültséggel teli szép egyensúly, harmónia lesz. Herbszt Zoltán lírai hőse sehol, se kint, se „magamagában nem lel helyet”, de úgy, hogy közben legfőbb vágya a helylelés. Ő sok fróról és költőről írt portréverset (nagyon kitűnőt Petőfiről, Krúdyról, Nagy Lászlóról például) – Madáchról nem, szemléletét mégis a folyton elbukó és mindig újrakezdő Ádám-ábrázolással érezzük rokonnak; azt is, ahogy *Mitosz* c. szép versében az öröklétre vágyakozó szerelmesek és az eltört korsó történetét megírta az örök várakozás reményével a végén.

Mozgalmasság és nyugalom egyszerre árad e versekből, s ezt az említett szép egyensúlyt, harmóniát a formai pontosság még jobban kiemeli. Vasy Géza is szól a kötet utószavában arról, hogy „felesleges szavakat, töltelékelemeket szinte nem is találunk verseiben. Pontosan fogalmaz, tárgyiasan, de így is látomást építve.” Legfontosabb költői eszköze a pontos és mély képi gondolatiság, a tartalmas asszociációk sora. S amennyire vibráló és tragédiát sugalló az érzelmi mélyáram, annyira szilárd és helyén álló a költői kép:

*helyemre a tűnődő fák
emberforma árnyékot állítanak*

(Nyárvégi elégia)

A példák sorát hosszan idézhetnénk, akár egész verseket is arra, milyen logikusak a költemények belső világában képzettársításainak láncolatai, de még csak egy részletet mutatóban:

*Kölyökpatak voltam, csak nagyot
hajolva láthattad volna
bennem arcodat.
Pedig kértelek, ne félj,
én lemoshattam volna
szemed sarkának ráncait*

*tiszta víz volt szerelmem,
még nem mosdattak benne
lőtt vadat.*

(Stációk)

Csak egy-két fontos motívumot emelhattunk itt ki Herbszt Zoltánról szólva, de meggyőződésünk, hogy költészete más rétegeinek elemzése – szerelmi, közéleti, műveltségélményi tárgyú versei – ugyanezt az eredményt adná.

Villányi Lászlónak, a válogatónak és szerkesztőnek nem volt könnyű dolga, hiszen ott volt már előtte a *Kőtollú madár*, szintén válogatott kötet: ugyanazt megismételni nincs értelme, miben térjen el tőle? Ebben a helyzetben jónak és szerencsésnek tartom azt a megoldást, amit választott, hogy a könyv 60 verse közé 16 olyant fölvelt, ami kötetben (beleértve *A hazatérés lehetőségei* c. antológiát is) először jelenik meg. Herbszt Zoltán sorsa – sajnos – különleges volt, verseinek válogatásánál se lehet rá a szabványmercét alkalmazni. Az a legfontosabb ebben az esetben, hogy minden arra méltó verse kötetben is hozzáférhető legyen, s szerencsére neki majdnem minden általa is vállalt verse ilyen. Így most már az antológiában és a két kötetben kevés kivétellel Herbszt Zoltán egész lírai életműve megtalálható. Mostani válogatott verseskönyvéhez Vasy Géza írt szép, értő és tartalmas utószót.

Személyes hangon kezdtem, hadd fejezzem be ugyanígy. „...s nem leszek már csak, néhány szó / egy sírkövön...” – írta halála évében, *Az utolsó kedvesnek* c. versében Herbszt Zoltán. Ezek a sorok jártak a fejemben, amikor ott voltam Sopronban, sírkövének avatásán. Most, újraolvasva verseit, nagyon remélem, nem csupán kőbe vésett szó lesz, hanem *olvasott mű* is, mert igazán megérdemli: nagyon jó költő. (*Hazánk, Győr, 1992.*)

Vörös László

